

2007年8月2～3日、上智大学四谷キャンパスで第5回新渡戸記念国際シンポジウム「ヨーロッパ言語とアジア圏 ― 言語政策の過去・現在・未来」が行われた。

新渡戸記念シンポジウムは、1996年にブラハで第1回が開催されて以降*、これまで、ベルリン(1999年)、北京(2004年)、ヴィリニウス(2005年)で開催されてきた。いずれも、国際的な言語問題に関する調査研究機関である世界言語問題調査記録センターが各地の政府機関や大学と共催している。

新渡戸稲造の名を冠しているのは、1921年ブラハで開かれた第13回世界エスペラント大会に、当時国際連盟事務次長であった新渡戸が出席し、「言語民主主義」とでもよぶべき考え方を打ち出した報告書を国際連盟事務総長あてに提出したことに由来している。2007年8月4～11日、第92回世界エスペラント大会が横浜で開催されたのを機に、節目となる第5回シンポジウムが新渡戸の出身国である日本で行われた。

プログラムをみれば明らかなように、言語政策に関する多くの催しのなかでも、本シンポジウムには2つの特徴がある。1つは「関連づけ」の重視という内容的特徴である。すなわち、国際語、国家語、外国語、少数言語という、異なる次元を縦断的に、また異なる地域を横断的に、相互に関連づけて考察することで新たな知見を得ることを目指している。リトアニアの国会議事堂で行われた前回の新渡戸シンポジウムでは欧州連合の東方拡大に関わるさまざまな言語問題が議論された。今回のシンポジウムの目的は、ヨーロッパ言語がアジア諸国に何をもたらしてきたのか、また今後、どのようにつきあっていくべきかをさまざまな角度から検討することであった。

もう1つは、「多言語使用」という、言語的な特徴である。本シンポジウムはこれまでも英語とエスペラントを含む複数の言語を用いてきたが、今回は日本語、英語、エスペラント語という3言語間で同時通訳が行われた(主題講演では日本手話への通訳も行われた)。あえて多言語を使用する意義として、ここでは、使用される言語がパネリストや聴衆といったシンポジウム参加者の構成とともに、議論の仕方や議論される内容にも影響を与えるということを指摘しておきたい。日本語では、とりわけ日本の諸現象に関して深く幅広い議論の蓄積がなされてきた。一方、英語による議論は国際性の高さ、また、いまなお英語圏からの理論や調査の影響力が強いことが特徴となっている。そしてエスペラントは、国や民族といった枠組みをしばしの間離れてみる視点をもたらしてきた。また言語的平等とは何か、という議論がおそらくもっとも集中的になされてきた言語でもある。こうして、使用言語の選択は、日本に軸足を置きつつ、国際的な視野を含めて、公正な言語政策の可能性について考えたいという、シンポジウムの内容的な重点の置き方をあらわすものでもある。

このような内容的、言語的な特徴に対応して、今回のシンポジウムは、世界言語問題調査記録センター、上智大学ヨーロッパ研究所、(財)日本エスペラント学会の主催、(株)サイマル・インターナショナルの協賛を得て開催された。

シンポジウムは、事前にウェブに掲載された論文と当日の発表によって構成された。電子版の本記録集には、論文参加者による論文を、シンポジウム後の改訂を経て改めて掲載する。原稿の整備にご協力いただいた執筆者の方々に感謝したい。

* 言語権研究会編『ことばへの権利：言語権とはなにか』（三元社、1999年）収録論文「言語政策の新しいパラダイムに向けて」（マーク・フェテス）は第1回新渡戸シンポジウムを題材としている。

La 5a Nitobe-Simpozio “Eŭropaj lingvoj kaj aziaj nacioj – pasinteco, politiko, potencialo”, okazis en Sophia-Universitato, Tokio, 2-3 aŭgusto 2007. La Centro de Esploro kaj Dokumentado pri Mondaj Lingvaj Problemoj (CED) kaj la Eŭropa Instituto de la Sophia-Universitato respondicis pri la organizado de la simpozio, kune kun Japana Esperanto-Instituto kaj Simul International a.k.

La Nitobe-Simpozioj, iniciatitaj de CED, ĝis nun okazis en Prago (1996), Berlino (1999), Pekino (2004) kaj Vilno (2005). La simpozio portas la nomon de Nitobe Inazo, asista ĝenerala sekretario de la Ligo de Nacioj, kiu partoprenis la 13-an Universalan Kongreson de Esperanto 1921 en Prago, kaj verkis pri siaj spertoj raporton. La simpozio celas revivigi kaj daŭrigi la diskuton pri lingva justeco kaj egaleco, kiun li ekis siatempe, en aktuala kunteksto. Okaze de la 92a UK en Jokohamo, 4-11 aŭgusto, la 5a simpozio okazis en la naskiĝlando de Nitobe.

La ĉifoj simpozio celis prilumi la rolon kaj perspektivon de la jam enradikiĝintaj eŭropevenaj lingvoj en Azio, inkluzive de Esperanto. Kvankam ne parto de UK, la simpozio do fakte pritraktis la lingvan dimension de la kongresa temo: “Okcidento en Oriento: akcepto kaj rezisto”.

Kiel la programo montras, la simpozion karakterizas transdimensia kaj transnacia aliro al lingvopolitikaj demandoj. “Vertikale”, la simpozio celis ligi diversajn dimensiojn de lingvopolitiko, de internacia ĝis minoritata lingvo. “Horizonte” ĝi klopodis kunporti spertojn el diversaj regionoj kaj nacioj. Tiel la simpozio intencis stimuli diskuton trans diversaj funkciaj kaj geografiaj areoj.

Alia karakterizaĵo de la simpozio estas la uzo de tri laborlingvoj. Samtempa interpretado okazis ĉiudirekte inter la angla, Esperanto kaj la japana (la enkondukaj prelegoj estis interpretitaj ankaŭ en la japanan signolingvon). Tiu ĉi lingvopolitiko de la simpozio havas kelkajn kialojn.

Unue, evidentas, ke la elektita lingvo influas la konsiston kaj voĉlevan aktivecon de la partoprenantoj.

Kaj due, la enhavo de diskuto povas variu laŭ lingvo uzata. En la japana plej profunde kaj vaste esprimiĝas diskutoj pri japanrilataj fenomenoj. Male, la anglalingva diskuto elstare internacias, sed nepretervideblas forta influo de teorioj kaj esploroj fare de denaskaj anglalingvuloj. Esperanto relativigas tiajn specifajn naciajn kaj internaciajn trajtojn de la aliaj du lingvoj per ĝia trans- aŭ sennacieco, kiu baziĝas sur ideo de lingva egaleco. La kunuzo de tiuj tri lingvoj povus alporti aliajn vidpunktojn al la temo ol unulingva aranĝo. Tiel, la lingvopolitiko de la simpozio ne havis nur lingvan, sed ankaŭ prienhavan motivon.

La simpozion konsistigis referaĵoj surrete prezentitaj antaŭ la simpozio, kaj prelegoj dumsimpoziaj. La skribaj referaĵoj, parte reviziitaj post la simpozio, estas ĉi tie publikigitaj surrete. La prelegoj kaj komentoj dumsimpoziaj estas publikigitaj libroforme. Mi elkore dankas al la kontribuintoj por kunlaboro.

The 5th Nitobe Symposium “European Languages and Asian Nations – History, Politics, Possibilities” was held at Sophia University, Tokyo, on August 2-3, 2007. The symposium was organized by the Center for Research and Documentation on World Language Problems (CRD) and the European Institute of Sophia University, together with the Japan Esperanto Institute and Simul International, Inc.

The Nitobe Symposium, initiated by CRD and so far held in Prague (1996), Berlin (1999), Beijing (2004) and Vilnius (2005), owes its name to Nitobe Inazo, who as an Under-Secretary General of the League of Nations, attended in 1921 the 13th World Congress of Esperanto in Prague, and presented a report to the League of Nations. The ideas he expressed in this report can be subsumed under the rubric “linguistic democracy”, which was adopted by this symposium series as a key term. The 5th Nitobe Symposium took place in the country in which Nitobe was born, just before the 92nd World Congress of Esperanto, which was held in Yokohama on August 4-11, 2007.

As is evident in the program, this Nitobe Symposium, focusing on the role of European languages in Asia, took a transdimensional and transnational approach to language-policy issues.

On the “vertical” axis the symposium drew attention to the relation between different levels of language policies, from international to minority languages, and on the “horizontal” axis it attempted to gather experiences from different regions and nations. In this way the symposium intended to stimulate discussion across different functional and geographical areas of language policy.

Another feature of the symposium was the use of three working languages. Simultaneous interpretation was provided in Japanese, English and Esperanto (partly also in Japanese Sign Language). This policy of multilingualism was adopted for several reasons.

First, it is evident that the language used influences not only the constitution of the panel and the audience, but also the interventions. If we had left out one of these three languages, the program of, and discussions during this symposium would have been quite different.

Second, the content discussed would differ, depending on the language used. In Japanese there is considerable knowledge about matters related to Japan. English, in contrast, is distinguished by its high internationality but also by the fact that discussion in English tends to be heavily influenced by theories and researches in anglophone areas. Esperanto, on the other hand, allows us to get a perspective of moving away from the usual framework of nations or states, and as a language community, it perhaps has had the most focused discussions about what “language equality” means.

Thus, the language strategy of the symposium, apart from serving purely instrumental ends, also aimed to create the space to exchange different views on the topic of the symposium.

The symposium consisted of papers posted on the website in advance as well as presentations and interventions during the symposium itself. The former, revised after the symposium, are published here on the symposium website. I am very grateful for the cooperation of the contributors to make the publication of this online version possible. The contributions presented during the symposium are documented in the paper version of the proceedings.